

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE ERGENLERDE UÇUCU MADDE KULLANIM ÖZELLİKLERİ

The Properties of Adolescent Inhalant Abuse in Sought-East of Anatolia

Dr. Aziz Yaşan¹, Dr. Faruk Gürgen²

ÖZET

Amaç: Uçucu madde kullanımı dünyadaki diğer pek çok ülke gibi ülkemizde de ergenler arasında yaygın bir sorundur. Bölgemizde de uçucu madde kullanımının yaygın olduğunu gözlemlemekteyiz. Ancak, yaptığımız literatür taramasında Güney Doğu Anadolu bölgesinde ergenlerde uçucu madde kullanım özelliklerini bildiren bir çalışmaya rastlamadık. Bölgemizde ergenlerde uçucu madde kullanım özelliklerini belirlemek amacıyla bu çalışmayı planladık.

Yöntem: Uçucu madde kullanıcısı olan 113 ergen ile bu maddeleri içtikleri mekanlarda akşamları görüşmeler yapıldı. Çalışmaya katılmayı kabul eden 37 olgu, uygun koşulların sağlandığı başka bir mekana davet edildi. Bire bir görüşme yöntemiyle daha önceden hazırlanmış bir formla deneklerin sosyodemografik ve uçucu madde kullanımına ait özellikleri belirlendi.

Bulgular: Uçucu madde kullanan olguların ortalama yaşı 13.8 iken uçucu maddeye başlama yaşı ortalama 10.8 idi. Uçucu madde olarak tüm olgular bali kullanıyordu. Olguların %83.5'i eğitimlerini yarıda bırakmış, %35.1'i çeşitli nedenlerle yasal sorun yaşamıştı. Uçucu maddeleri satın almak için gerekli parayı çalışarak veya çalarak elde ediyorlardı. Olguların %54'ünün sağlık güvencesi yoktu.

Sonuç: Uçucu madde bağımlılığı ile ilgili sorunlar bölgemizde mevcuttur. Madde kullanan ergenlerin çoğu tedavi olanaklarından yoksundur. Bu nedenle, uçucu madde ile etkin tedavinin bir parçasını oluşturan UMATEM'in de bölgemizde açılması gereklidir.

Anahtar kelimeler: Güneydoğu Anadolu Bölgesi, uçucu madde kötüye kullanımı, ergen, sosyodemografik değişkenler.

Bağımlılık Dergisi 2004; 5: 77-83

SUMMARY

Objective: Inhalant abuse is a common problem among adolescents in the world and in our country. We also observe inhalant abuse in our region frequently. However, in the literature, we did not come across to any study regarding properties of adolescent inhalant abuse in South-East Anatolian region. We planned this study to determine the properties of adolescent inhalant abuse in our region.

Method: We met 113 inhalant abuser adolescents in their places inhalant use in the evenings. 37 cases who accepted to participate were invited to another location where appropriate conditions were provided. Their sociodemographic and inhalant abuse properties were determined by a previously prepared form during one to one interviews.

Results: The median age for inhalant abuse cases was 13.8. It was 10.8 for starting inhaler agents. All of the cases were using the inhalant glue, Bally. 83.5% of the cases had left school, 35.1% had legal problem for various reasons. They were either working or stealing to find money for inhalant agents. 54% of cases had no health insurance.

Conclusion: There are inhalant abuse problems in our region. The majority of adolescent who abuse inhalants has no access to treatment. Therefore, the establishment of UMATEM is necessary for prompt treatment of inhalant abuse in our region.

Key words: Sought Eastern Anatolia, Inhalant abuse, adolescent, sociodemographic variables.

Journal of Dependence 2004; 5: 77-83

¹ Uzm. Dr. Diyarbakır Devlet Hastanesi, Psikiyatri Kliniği

² Prof. Dr. Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı

Yazışma Adresi / Address reprint requests to: Uzm. Dr. Aziz Yaşan, Diyarbakır Devlet Hastanesi, Psikiyatri Kliniği, Diyarbakır – TURKEY
Elektronik Posta Adresi / E-mail address: azizyasan@hotmail.com Telefon / Phone: +90 (412) 228 96 42

6 Şubat 2004'te alınmış, 13 Nisan 2004'te kabul edilmiştir. / Received February 6, 2004; accepted for publication April 13, 2004.

GİRİŞ

Uçucu madde kullanımı tüm dünyada önemli bir sorundur. ABD’de uçucu madde kullanımı önemli bir sorun olmaya devam etmektedir(1). Bu ülkede yapılan bir çalışmada toplam nüfusun %15-20’sinin uçucu maddeyi denediği saptanmıştır(2). Yaşam boyu kullanma yaygınlığı %7-11 olarak bildirilmiştir(3). Ülkemizde de kesin sonuçlar bilinmemekle beraber uçucu madde kullanım yaygınlığı giderek artmaktadır(4).

Uçucu madde kullanımı yalnız bireysel değil, aynı zamanda olumsuz sosyal sonuçlar yaratması nedeniyle toplum sağlığını da tehdit eden karmaşık ve çok faktörlü bir sorundur(5). Ayrıca, erken yaşta başlaması, daha ağır olan maddelerin kullanımına geçişte bir basamak oluşturması uçucu madde kullanımına bağlı sorunların önemini arttırmaktadır(6). Nispetten ucuz olmaları, yasal olmaları, evde, işyerinde ve marketlerde kolayca bulunabilmeleri, hızlı etki göstermeleri gibi nedenler kullanıcıların uçucu maddelere olan ilgisini arttırmaktadır(6,7,8).

Uçucu madde bağımlılığı hemen her yaşta olabilse de en yaygın olarak ergenlerde görülmektedir. Bu maddelerin kullanımı ile ilgili çeşitli risk grupları belirlenmiştir: Çocuk ve ergen olmak(2,9,10), aile içi sorun yaşayan çocuk ve ergen olmak(11,12), alt sosyoekonomik sınıf(13), sokak çocukları(14), işyerlerinde uçucu madde kullanan meslek grupları (ayak-kabı tamircisi, matbaa vb.), daha pahalı maddeleri alamayan madde bağımlıları(15,16) riskli gruplar olarak bildirilmiştir. Bir çok ergen, merak, can sıkıntısı, arkadaş yönlendirmesi gibi nedenlerle bu maddeyi kullanır(5,16). Uçucu madde alınımları ile birkaç dakika içinde öfori, eksitasyon ve neşeli davranışlar sergilenir, daha sonra konfüzyon, görsel hallüsinasyonlar, en sonunda da yavaşlama ve stupor görülür(5).

Uçucu madde kullanmaya başlayan ergenler için madde kullanımı artık arkadaşları ile yaptığı bir aktivite haline almaktadır. Genelde toplumdan uzak parklar, köprü altları, inşaatlar, tren rayları gibi mekanlarda bu maddeyi kullanmaktadırlar(17). Uçucu madde kullanıcıları bu aktiviteden aldıkları doyuma, maddeye bulaşıklık derecesine ve bu ilişkilerinde beklentilerine bağlı olarak okul yaşamı, sosyal ilişkileri, aile ilişkileri, bozulabilmektedir(10,12,18,19). Bu maddelerin temini için ergenler adli olaylara karışabilmekte, çocuk yaşta çalışmak zorunda kalmakta ve maddenin etkisi altındayken kolayca suça yönelebilmektedir(5,20). Uçucu madde kullanıcılarının çoğu eğitim sürecini terk etmek zorunda kalmaktadır(1-0,20). Uçucu madde kullanan ergenler daha sonra başka bağımlılık yapıcı maddelere de geçiş yapabilmektedirler(21). Uzun süreli kullanmaya bağlı olarak kullanıcılarda çeşitli psikolojik ve fiziksel sağlık sorunları da ortaya çıkmaktadır(22,23,24).

Ülkemizde uçucu madde kullanımı ile ilgili çalışmalar daha çok tedavi amacıyla başvuranların özellikleri ve çeşitli okullardaki taramalardan oluşmaktadır. Bunlar dışında Sivas il merkezinde risk gruplarından biri olan sanayi bölgesinde 175 çırak üzerinde yapılan bir çalışmada, uçucu madde kullanma sıklığı %9.1, başlama yaşı ise 14 yıl olarak belirlenmiştir(25). Evren ve arkadaşlarının ülkemizdeki 9 il ve KKTC’de yaptıkları alan çalışmalarında uçucu madde kullanıcıları ile ilgili önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır; bu çalışmada olguların %86.2’sinin eğitimi ni yarıda kestiği, %52.8’inin yasal sorunlar yaşadıkları vurgulanmıştır(10).

Ülkemizde Uçucu madde yaygınlığının giderek arttığına dair bilgilerle beraber son 15-20 yıldır yaşanan zorunlu göçün bölgedeki şehirlerde doğurduğu sosyoekonomik sorunlar nedeniyle de bölgede ergenler arasında uçucu madde kullanımının yaygın olabileceğini düşünüyoruz. Bu nedenle bölgedeki uçucu madde kullanıcılarının sosyodemografik ve uçucu madde kullanımına ait özelliklerini saptamak amacıyla çalışma yapılmıştır.

YÖNTEM

Deneklerin Seçimi

Çalışma planlanırken öncelikle uçucu madde kullanıcılarının akşamları buluştukları mekanlar tespit edildi. Daha sonra, bu mekanlara gidilecek ekip belirlendi. Psikiyatrist, psikolog ve sosyal hizmet uzmanından oluşan üçlü ekip devamlılığı sağlamak ve güveni pekiştirmek amacıyla sabit tutuldu. Çalışmamızda, 1-15 Haziran 2003 tarihleri arasında ergenlerin uçucu madde kullandıklarını tespit ettiğimiz mekanlar saat 20:00 ile 01:00 arasında düzenli olarak ziyaret edildi. Günde 7-10 kullanıcı ile görüşüldü. Mekanlarında bulunmamızın amacı anlatılarak 15 gün süre ile her gün ziyaretlerimizi tekrarlayacağımızı söyledik. Bu süre içinde 113 kullanıcı ile görüşme yapıldı.

Akşam sohbetleri sırasında uçucu madde kullanıcılarından 37’si çalışmaya katılmayı kabul etti. Bu olgular, daha önce düzenlenen mekana davet edildi. Ayrıca, mesai saatlerinde görüşmeye gelmek isteyenler için de buluşma mekanı bildirildi. Akşamları belirlenmiş mekana gelmeyi kabul eden kullanıcıların o anki zorunlu ihtiyaçları karşılandı.

Verileri Toplama Araçları

Bütün görüşmecisi ve kullanıcıların katıldığı görüşmelerden sonra denekler istek sırasına göre daha önce hazırlanan form ile bire bir görüşmeye alındı. Sosyodemografik özellikleri, uçucu maddeyle tanı-

şıklığı, başlama nedenleri, maddeyi elde etme yolları, elde etmek için gerekli olan parasal kaynakları, maddeyi kullanma sıklığı, kullanma zamanı ve biçimi, başka bağımlılık yapıcı madde alıp almadıkları, ailede başka bireylerin uçucu veya başka madde alma alışkanlıkları, adli mercilerle yaşadıkları sorunlar, uçucu maddeyi almadan önce, aldığı anda ve sonrasında hissettikleri, aile ve toplumla yaşadıkları sorunlar, geleceğe dair beklentileri sorgulandı. Bu bilgiler dışında deneklerin tedavi konusundaki isteklerini öğrenmek amacıyla sunulacak tedaviyi kabul edip etmeyecekleri sorgulandı.

BULGULAR

Çalışmamızdaki deneklerin tümü erkek olup çalışma zamanındaki yaş ortalaması 13.8 ± 2.39 idi. Çalışmamızdaki olguların uçucu maddeye başlama yaşı ortalaması 10.8 ± 2.48 idi. Deneklerimizin ortalama öğrenim süresi 3.1 ± 2.84 olarak tespit edilirken, ortalama kardeş sayısı 7 ± 1.54 olarak saptandı. Olgulara ait bazı özelliklerin ortalama değerleri ve standart sapmaları tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Deneklerin Uçucu Madde Kullanımı ve Bazı Demografik Özelliklerinin Ortalamaları

	Ortalama	SS
Çalışma yapıldığı andaki yaş	13.82	2.39
Maddeye başlama yaşı	10.84	2.48
Ortalama öğrenim süresi	3.18	2.84
Ortalama kardeş sayısı	7.49	1.54

Deneklerin %64.8’i para kazanmak amacıyla halen bir işte çalışırken, %83.8 çeşitli aşamalarda eğitim sürecini terk etmişti. Olgularımızda, aile içi şiddete maruz kalanların oranı %86.5 iken, adli sorun yaşayanların oranı % 35.1 idi. Deneklerin % 70.2’si her zaman geceyi evde geçirirken sadece, %5.4’ü haftada 2-3 kez geceyi dışarıda geçiriyordu. Olguların %62.3’ü Diyarbakır şehir merkezi dışında doğmuşken ailelerin zorunlu göç oranı %75.6 idi. Çalışmamızdaki deneklerin % 54’ünün hiçbir sosyal güvencesi yokken, % 24.3’nün yeşil kartı mevcuttu. Kullanıcıların ailelerinde başka bir bireyin alkol ve/veya madde kullanımı oranı %18.9 idi. Deneklerimizin ailelerinde, % 75.6’sında düzenli bir gelirleri yokken, düzenli ve asgari ücretin üstü gelire sahip olma oranı % 10.8 idi. Çalışmaya alınan kullanıcıların %56.7’si metropollere gitme hayali taşıyordu. Olguların bazı demografik özellikleri tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Uçucu Madde Kullananların Sosyodemografik Özellikleri

	n	%
Çalışmak zorunda kalanların sayısı	24	64.86
Eğitim sürecini terk edenlerin sayısı	31	83.78
Aile içi şiddete maruz kalanların sayısı	32	86.48
Adli sorun yaşayanların sayısı	13	35.13
Ailede başka bir bireyin alkol-madde bağımlılığı		
Var	7	18.9
Yok	30	81.1
Deneklerin doğum yerleri		
Diyarbakır şehir merkezi	14	37.83
Diyarbakır şehir merkezi dışı	23	62.16
Ailenin şehre zorunlu göç hikayesi		
Yok	9	24.32
Var	28	75.67
Deneklerin geceyi ev dışında geçirme sıklığı		
Her gece	0	0
Haftada 3-4 gece	2	5.40
Ayda 3-4 gece	3	8.10
Ayda birden az	6	16.21
Hiçbir zaman	26	70.27
Deneklerin sağlık güvencelerine ait bilgi		
Sosyal güvence yok	20	54.05
Yeşil kart	9	24.32
SSK	4	10.81
Emekli	3	8.10
Memur	1	2.70
Deneklerin ailelerinin aylık gelir durumu		
Düzenli aylık geliri yok	28	75.67
Düzenli gelir var, asgari ücret ve altı	5	13.51
Düzenli gelir var ve asgari ücret üstü	4	10.81
Gelecek hakkındaki düşünceleri		
Metropollere göç	21	56.75
Düzenli bir işte çalışma isteği	11	29.72
Diğer	4	10.8

Olguların tümü bali kullanırken %5.4’ünün ek olarak tiner de kullandığı saptandı. Uçucu maddeyi temin yerleri %91.8 seyyar satıcılar ve %29.7 bakkal olarak tespit edildi. Uçucu madde temini için gerekli olan para kaynağı, en çok çalışarak (%64.8) ve çalışarak(%64.8) elde ediliyordu. Olgularımızın uçucu maddeye başlama nedenleri en sık % 48.6 oranıyla arkadaş olarak tespit edildi. Uçucu maddeyi kullanma biçimi tüm olgularda arkadaş ortamında ve poşete boşaltılarak kullanılıyordu. Deneklerin %56.7’si her gün ve günde bir kutudan fazla uçucu madde kullanıyordu. Olgularımızın, gün içinde maddeyi kullanma zamanı en fazla % 35.1 oranıyla akşam+sabah şeklinde tespit edildi. Deneklerde, uçucu madde kullanımı sonrası en fazla görsel hallüsinasyonlar %70.2 ve uyuşukluk %54 olduğu saptandı. Bağımlılık yapıcı başka madde kullanımı açısından olguların, %78’i sigara, %29’u alkol ve %8.1’i esrar kullanıyordu. Kendisine sunulacak

tedavi ile ilgili düşüncelerinin sorgulanmasında olguların tümü olarak olduğunda tedavi olma isteklerini bildirmişlerdi. Olguların uçucu madde kullanımına ait bazı özellikler tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Uçucu Madde Kullanımına Ait Özellikler

	n	%
Kullanılan uçucu madde türü		
Bally	37	100
Tiner	2	5.40
Maddeyi temin yerleri		
Seyyar satıcı	34	91.89
Bakkal	11	29.72
Kırtasiye	8	21.62
Maddeyi kullanma zamanları		
Sadece sabah	3	8.13
Sadece öğlen	10	27.02
Sadece akşam	11	29.72
sabah+ Akşam	13	35.13
Uçucu madde satın alma kaynakları		
Çalışmak	24	64.86
Çalmak	18	48.64
Diğer	12	32.43
Maddeyi kullanma biçimi		
Arkadaş ortamında	37	100
Yalnız başına	3	8.1
Maddeyi kullanma sıklığı ve miktarı		
Her gün ve bir kutudan fazla	21	56.75
Her gün ve bir kutu veya daha az	7	18.91
Gün aşırı	4	10.81
Haftada 2-3 defa	3	8.10
Daha seyrek	2	5.40
Başlama nedenleri		
Arkadaş	18	48.64
Sıkıntı	13	35.15
Merak	4	10.81
Başka madde alımı		
Sigara	29	78.37
Alkol	11	29.72
Esrar	3	8.1
Uçucu maddeyi kullandığında hisetikleri		
Hallusinasyonlar	26	70.27
Baş dönmesi	20	54.05
Uyuşma	17	45.9
Saldırganlık	5	13.51
Kendisine sunulacak tedaviyi kabul etme isteği		
Var	37	100
Yok	0	0

TARTIŞMA

Literatürde uçucu madde kullanımının en çok erkek cinsiyeti ve ergenlerde olduğu konusunda fikir birliği mevcuttur(3-9). Çalışmamızda deneklerin tümü erkekti ve olguların ortalama yaşları yaklaşık olarak 14 olarak saptandı. Ülkemizde yapılan diğer çalışmalarda, çalışma yapıldığı sıradaki yaş ortalaması 15-19 olarak bildirilmiştir(10,18,20). Olgularımızın çalışma

sırasındaki yaşları ortalaması ülkemizde yapılan diğer çalışmalara göre göreceli olarak daha küçük idi. Bunun nedeni, aile bağları kopan ergenlerin metropollerde göç etmesi ve buralarda yapılan çalışmalarda denek olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Çünkü olgularımızın yarısından fazlası gelecekte metropollerde yaşamına devam etme hayali kuruyordu.

McGarvey ve arkadaşları 1999 yılında yaptıkları bir çalışmada, ABD'de uçucu maddeye ortalama başlama yaşını 13 olarak bulmuşlardır(26). Ülkemizdeki çalışmalarda ortalama 12-17 arasında başlama yaşı bildirilmiştir(10,19,22,27). Olgularımızın uçucu maddeye başlama yaşı ortalaması yaklaşık 11 idi. Bulduğumuz bu değer diğer literatür sonuçlarına göre göreceli olarak düşük çıkmasında olgularımızın özelliklerinden kaynaklanabileceği gibi, yapılan çalışmaların çoğunun tedavi için kurumlara başvuran ergenlerle yapılmış olması da etkili olabilir.

Ülkemizde yapılan çeşitli çalışmalarda uçucu madde kullanıcılarının %86-90'ında eğitimin kesintiye uğradığı bildirilmiştir(10,27). Bulgularımızda da, eğitim süresi ortalaması çok düşük ve eğitim sürecinin kesintiye uğrama oranı yüksek olarak tespit edildi. Eğitimin kesintiye uğrama oranı literatürle paralellik gösterirken eğitim süresinin ortalaması diğer çalışmalara göre çok düşük bulundu. Bunda bölgesel faktörlerin, çok çocuklu ve sosyoekonomik duruma bağlı bazı değişkenlerin rolü olabilir. Çalışmamızda ortalama kardeş sayısının 7 olması dikkat çekiciydi. Saptanan yüksek orandaki eğitim süreci kesintisi, uçucu madde kullanımının ergenin eğitim ve sosyal uyumuna olan olumsuz etkilerini göstermesi açısından önemliydi. Ancak tespit edilen yüksek oranda eğitim sürecinin kesintiye uğraması bulgusu, bu ergen grubunun davranış özelliklerinin doğasından da kaynaklanabilir.

Olguların yaklaşık üçte ikisi halen bir işte çalışıyordu. Bu yüksek oran bazen uçucu maddeye başlamada bir neden olabilirken(11,12), uçucuyu elde etmek için bir sonuç olabilir. Uçucu madde bağımlılığı, çocuk işçiliğini arttıran bir faktör olması açısından da önemlidir. Olgularımızın yaklaşık üçte biri çeşitli nedenlerle adli sorunlar yaşamıştı. Uçucu maddeyi temin etmek için adli olaylara karışabildikleri gibi maddenin etkisi altındayken de disinhibisyon nedeniyle suça eğilim artabilmektedir. Bu bulgumuzu destekleyen bir çok çalışma mevcuttur(10,12,29). Çocuk işçiliği ve adli sorunlar gibi nedenlerle uçucu madde kullanımının sosyal ve toplumsal yönlerinin de üzerinde durulması ve daha detaylı çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Literatürde, uçucu madde kullanan ergenlerin aileleri ile çeşitli sorunlar yaşadıkları bildirilmiştir(12,19). Çalışmamızda deneklerin yüksek oranda aile içi şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu durum uçucu madde kullanmaya başlamada bir etken olabileceği gibi, uçucu maddeye başladıktan sonra da ergen ile aile arasındaki ilişkilerin bozulmasına bağlı sonuç da olabilmektedir. Deneklerimizin ailelerinin çok büyük

kısının son 20 yıllık süreçte köy ve kasabalardan zorunlu göç nedeniyle şehre gelmiş ailelerden ve deneklerimizin de yarısından fazlasının da şu anda ikamet ettikleri yer dışında doğmuşlardı. Olgularımızın bu özelliği, göç edilen şehirlerde yaşanan sosyoekonomik sorunların uçucu madde kullanımında bir faktör olarak özerinde daha geniş araştırmaların yapılması gerektiğini düşündürmektedir.

Yapılan çalışmalarda uçucu madde kullanan ergenlerde, ailede başka bireylerin alkol madde kullanımı yaygın olarak bulunmuştur(10,29,30). Çalışmamızdaki olguların birinci derece akrabalarında alkol madde kullanım yaygınlığı yaklaşık beşte biriydi. Akranların madde kullanımı ile ilgili olumlu algısı uçucu madde kullanımı için risk faktörü olarak bildirilmiştir(-29). Ancak, uçucu madde alımında ailesel yatkınlığının rolünün de etkisi olasıdır

Olgularımızın tümü uçucu madde olarak bali kullanıyordu, iki olgu ilaveten tiner kullanıyordu. Uçucu maddenin türü çeşitli toplum ve kültürlerde değişiklik göstermektedir. Mc Garvey ve arkadaşlarının(1999) yaptıkları bir çalışmada en fazla kullanılan uçucu madde sırasıyla %57.40 benzin, %40.45 freon, %38.30 çakmak gazı ve %29.8 bali olarak saptamışlardır(26). Brezilya'da en sık kullanılan uçucu madde lenca parfüme adı verilen eter ve kloroform karışımı bir maddedir(14), ülkemizdeki çalışmalarda ise en sık yapıştırıcılar ve tiner kullanımı tespit edilmiştir(4,17). Çalışmamızda, genellikle alınan uçucu maddenin bali olması grubun özelliğinden veya toplumun sosyoekonomik yapısından kaynaklanabilir. Bütün deneklerimiz tüpün poşet içine boşaltılması yolu ile kullanıyorlardı. Bu yöntem deneklerimizin kullandıkları uçucunun özelliği nedeniyleydi. Ucuz olması ve kolay kullanım nedeniyle deneklerimiz tarafından tercih nedeni olabilir.

Çalışmamızda uçucu maddeye başlama nedeni, literatürle uyumlu olarak, en fazla sıkıntı, arkadaşlara özentisi ve meraklı(12,20). En sık uyuşturucu maddeyi temin etme yerinin seyyar satıcılar ve bakallar olması bununla ilgili bir sektörün olduğunu düşündürmektedir. Uçucu maddeyi yasal ve kolay elde etme imkanı ergenlerin uçucu madde kullanımı yaygınlığında önemli bir faktördür(5,7,8). Deneklerimizin çoğu sabah ve akşam saatlerinde olmak üzere günde iki defa ve genelde arkadaşları ile beraberken uçucu maddeyi kullanıyorlardı. Bu da uçucu madde kullanımında arkadaş rolünün önemini göstermektedir. Ancak, bazı çalışmalarda tek başına evde kullanma oranı daha yüksek bulunmuştur(26). Bu sonuç deneklerimizin ailesel özelliklerinden de kaynaklanmış olabilir. Çünkü çalışmamızdaki deneklerin aile ile bağları vardı.

Olgularımızda, Uçucu madde kullanımı esnasında en fazla hallusinasyonlar, denge bozukluğu olduğunu saptadık. Ayrıca, 5 olguda saldırgan tutumlar tespit ettik. Literatürdeki çalışmalardan bazıları uçucu maddenin bu tür etkilerine vurgu yapmaktadır(5).

Literatürde uçucu madde bağımlılığı ile birlikte başka bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımının yaygın olduğu bildirilmektedir(6,10). Çalışmamızda, başka bağımlılık yapıcı maddelerin kullanma sıklığı sırasıyla sigara, alkol ve esrar idi. Bu bulgu, uçucu madde kullanımının diğer bağımlılık yapan madde kullanımına da bir basamak oluşturması açısından önemliydi.

İki olgu haricindeki diğer olgularımızın aileleri düşük sosyo-ekonomik düzeydeki yerlerde ikamet ediyorlardı ve sadece olguların % 10'u asgari ücretin üstünde bir gelire sahipti. Bu sonuç, literatürde uçucu madde kullanımının alt sosyo-ekonomik düzeyi olan ergenlerde yaygınlık gösterdiğine dair bilgilerle uyumluluk gösteriyordu(10,13). Ancak, düşük sosyoekonomik düzeyde olma uçucu madde kullanımı için bir etken olabilirken, bunun bir sonucu olan sosyal güvencenin olmaması aynı zamanda tedavi olanağını da kısıtlayan bir durumdur.

ABD'de yapılan son epidemiyolojik çalışmalarda uçucu madde kullanımı yaygınlığında azalmaya dikkat çekilmiştir(30,31). Bu ülkede, uçucu madde kullanımı yaygınlığındaki azalmada madde kullanımı ile mücadelenin rolü olduğu bildirilmiştir(31). Ülkemizde de uçucu madde kullanımı yaygınlığının azalması için etkin mücadeleye ihtiyaç duyulmaktadır. Olgularımızın tümü tedavi olanağı sunulduğunda tedavi olma isteklerini bildirmişlerdi. Bununla beraber çalışmamızdaki deneklerin hemen hepsinde, aileleri alt sosyoekonomik düzeyde olup yarısından fazlasında da hiçbir sosyal güvenceleri olmadığından tedavi olanaklarından yoksundular. Buda bölgemizde ve benzer özellikler taşıyan diğer bölgelerde uçucu madde kullanımı yaygınlığının azaltılmasında bir basamak olan UMATEM'lerin açılması gerekliliğini doğrulamaktadır. Bu merkezlerin açılması ile bağımlılıktan kurtulma imkanı doğan ergenlerin bir kısmında uçucu madde kullanma sorunu metropollere aktarılmadan çözümlene olasılığı doğabilecektir.

Sonuç olarak, uçucu madde kullanımı bölgemizde yaygındır. Kullanıcılarda, düzenli gelirli ve sağlık güvencesi olmayanların oranı yüksektir. Bu nedenle tedavi olanakları oldukça sınırlıdır. Uçucu madde kullanımı ile mücadele için kullanıcıların sosyoekonomik durumları nedeniyle yerinde tedavi seçeneklerine ihtiyaç vardır. Bu amaçla, toplumun uçucu madde kullanımı hakkında doğru ve yeterli bilgilendirme, bütün kurumların katıldığı bağımlılık ile mücadele ve tedavi merkezlerin açılmasına gereksinim duyulmaktadır. Soruna yerinde ve etkin yaklaşım yöntemleri bulunmadıkça uçucu madde kötüye kullanımı ile bunun doğurduğu sosyal ve sağlık sorunları metropollere yığılacağı düşüncesindeyiz.

Deneklerin sadece akşamları görüşülen ergenlerden seçilmesi, görüşülen deneklerin uçucu madde kullanımına bağlı oluşabilecek başka psikiyatrik sorunlarının saptanması için klinik ölçeklerin kullanılmamış olması çalışmamızın kısıtlılıklarındandır.

KAYNAKLAR

- 1- Kurtzman TL, Kimberlyn BA, Otsuka MD, Wahl RA. Inhalant abuse by adolescents. *Journal Adolesc Health* 2001; 28: 170-180.
- 2- Kairys SW, Alexander KC, Block RW, et al. Inhalant abuse. *American Academy of Pediatrics* 1996; 97: 420-423.
- 3- Sharp CW, Rosenberg N. Inhalant-related disorders, in: Tosman A, Kay J, Liberman AJ (editors). *Psychiatry* 1. baskı. Philadelphia: WB saunders company, 1997: 835-852
- 4- Kılıç E, Aysev A, Altınöğlü I, Kerimoğlu E. Gençlerde uçucu madde bağımlılığının nedenleri. VIII. Ulusal Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı, 2000:128-134.
- 5- Anderson CE, Loomis GA. Recognition and prevention of inhalant abuse. *Am Fam Physician* 2003; 68: 869-874.
- 6- Young SJ, Langsteffer S, Tenenbein M. Inhalant abuse and the abuse of other drugs. *Am J Drug Alcohol Abuse* 1999; 25: 371-375.
- 7- Espaland K. Identifiying the manifestations of inhalant abuse. *Nurse Pract* 1995; 20: 49-53.
- 8- McHug MJ. The abuse of volatile sunstances. *Pediatr Clin North Am.* 1987; 34: 333-340.
- 9- Sourindrhin I. Soluvent misuse. *Br Med J.* 1985; 290-295.
- 10- Evren C, Ögel K, Tamar D, Çakmak D. Uçucu madde kullanıcılarının özellikleri. *Bağımlılık Dergisi* 2001; 2: 57-60.
- 11- Frederich M, Mackusy-Amity ME, Müskan JS, Goldstein PJ. Childhood abuse and the use of inhalants: diferences by degree of use. *Am J Public Health* 1997; 87: 765-769.
- 12- Aytaçlar S, Ertekin G, Türkcan A, ve ark. UMATEM'de yatan hastaların sosyodemografik özellikleri ve yaşam alanlarındaki sorunlarını değerlendirilme. XXXIII. Ulusal Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı, 1997: 125.
- 13- Corlini-Cotrim B, Corlini EA. The use of solvents and othervdrugs among children and adolescents from a low socioeconomic bocground: a study in San Paulo Brazil. *Int J Addict* 1989; 84: 647-652.
- 14- Carolini-Catrim B. Inhalant use among Brazilian youths. *NIDA Res Monogr* 1995;148: 64-78.
- 15- Westermayer J. The psychiatrist and solvent-inhalant abuse: recognition assessment and treatment. *Am J Psychiatry* 1987; 903-907.
- 16- Tapia Canyar R, Craviate P, De La Rosa B, Valaz C. Risk factors for inhalant abuse in juvenile offenders: the case Mexico. *Addiction* 1995; 90 :43-49.
- 17- Aklaş I, Sırma G, Ersül Ç. Umatemde yatarak tedavi gören çocuk ve ergenlerin özellikleri. VIII. Ulusal Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı, 2000: 38-42.
- 18- Ersül Ç. Uçucu madde bağımlısı hastalarda bir demografik çalışma. XXXIII. Ulusal Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı, 1997: 256.
- 19- Tuncer C, Tolga A, Beyazyürek M, ve ark. Uçucu madde bağımlıların psikolojik incelemesi. XXIV. ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı, 1988: 802-806.
- 20- Öztürk KE, Altınöğlü I, Atasoy M ve ark. Ergenlerde uçucu madde kullanımında rol oynayan faktörler. V. Anadolu Psikiyatri Gönleri Bilimsel Çalışmalar Kitabı 1996: 39.
- 21- Akdemir A, Türkçapar H, Öztürk KE, ve ark. Bir psikiyatri kliniğine başvuran ergenlerde uçucu madde kullananların psikolojik boyutları. *Kriz Dergisi* 1995; 3: 211-218.
- 22- Demirbek B, Kalyoncu A, Alpay N, ve ark. Uçucu madde bağımlılarının uçucu madde kullanım ve sosyodemografik özelliklerinin incelenmesi. XXVII. Ulusal Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı, Antalya; 1991: 180.
- 23- King MD, Day RE, Oliver JS, Lush M, et al. Solvent encephalopatı. *Br Med J* 1981; 283: 663-665.
- 24- Harmes JT, Filley CM, Oliver Rosaters NL. Neurologic sequalare of chronic solvent vaper abuse. *Neurology* 1986;33:698-702.
- 25- Kuğu N, Akyüz G, Ersen E, Doğan O. Sanayi bölgesinde çalışan çıraklarda madde kullanımı ve etkileyen etkenlerin araştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2000; 1: 19-25.
- 26- Mc Gravey EL, Clavet GJ, Mason W, Waite D. Adolescent inhalant abuse: envirayment of use. *Am J Drug Alcohol Abuse* 1989; 25: 731-41.
- 27- Alpay N, Maner F, Beyazyürek M, ve ark. AMATEM'de 1990 yılında yatırılan bağımlıların demografik özellikleri ve geçmiş yıllarla kıyaslanması. XXVII. Ulusal Psikiyatrik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı, Antalya, 1991: 177.
- 28- Alpay N, Tolgay A, Ulaşoğlu C, ve ark. Uçucu madde kötüye kullanımının kişilik ve EEG üzerine etkisi XXVIII. Ulusal Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı, Ankara, 1992: 12-13.
- 29- Vega WA, Zimerman RS, Warheit GS, et al. Risk faktors for early adolescent drug use in four

ethnic and racial groups. Am J Public Health 1993; 83: 185-189.

- 30-** Beouvais H, Waymen JC, Jumper Truhman P, Plasted B, et al. Inhalant abuse among American indian, Mexican American, non latino white adulescents. Am J Drug Alcohol Abuse 2002; 28: 171-87.
- 31-** Lorenc JD. Inhalant abuse in the pediatric population:a persistent challenge. Curr Opin Pediatr 2003; 15: 204-9.